

LANDGOEDVISIE HACKFORT 2020 - 2040

VOORWOORD

Landgoed Hackfort is heel bijzonder. Natuurmonumenten is er trots op en we willen goed voor Hackfort zorgen. Om daarbij focus te kunnen aanbrengen en goede beslissingen te kunnen nemen, is visie nodig. Daarvoor hebben we deze landgoedvisie gemaakt. Deze visie moet ons helpen om samen met anderen de juiste keuzen te maken om Hackfort als levend landgoed met hoge biodiversiteit ook de komende jaren goed te beheren en te ontwikkelen.

Ik noem bewust een levend landgoed, want er wordt gewoond, gewerkt en gerecreëerd op het landgoed. Hackfort is geen museum, maar zal moeten meebewegen met zijn tijd om ook over 100 jaar nog een aantrekkelijk en leefbaar landgoed te zijn. Leefbaar voor mens, plant en dier.

Het beheer van een landgoed kent vele aspecten. Beheer van de bossen, watergangen, boomgaarden, akkers, bloemrijke hooilanden en landschapselementen,

de woningen en gebouwen, waaronder het kasteel; onderhoud van de vele recreatieve voorzieningen en de financiering van dat alles. Daarnaast natuurlijk het onderhouden van de relaties met de bewoners, pachters, burens en betrokken partijen zoals gemeenten en waterschap.

De maatschappij verandert, soms zelfs snel. De natuur staat onder druk. De landbouw staat voor een enorme opgave om waar mogelijk meer natuur-inclusief te gaan werken. De recreatiedruk neemt toe. Gebouwen verliezen hun functie en geven we een herbestemming. In deze visie nemen we je mee in onze ambitie hoe wij zoeken naar functies die passen en financieel ook wat opleveren, zodat we het landgoed kunnen behouden.

Udo Hassefras
Gebiedsmanager Achterhoek

LANDGOED HACKFORT

Aan de Baakse beek in de Achterhoek ligt landgoed Hackfort. Historische hoeves, bolle akkers, bloemrijke graslanden en plukjes bos liggen om het centrum van het landgoed met het kasteel, de watermolen en het koetshuis.

Het kasteel en de omliggende gronden hebben een lange historie. Rond 1600 komt het huis via vererving in handen van de familie Van Westerholt. Deze familie zou bijna vier eeuwen lang het uitgestrekte landgoed beheren. Arend van Westerholt en zijn drie zussen zijn de laatste particuliere eigenaren van het landgoed. Alle vier laten in hun testament opnemen dat hun deel van het landgoed na overlijden naar Natuurmonumenten gaat. Zo krijgt Natuurmonumenten in 1964 het eerste deel in handen en in 1981 na het overlijden van de langstlevende zus freule Alexandra van Westerholt ook het laatste deel van het landgoed.

Hackfort: slimme plek in het landschap

Om te begrijpen waarom Hackfort juist op deze plaats in het landschap ligt, moeten we kijken naar het hele gebied van Oost-Nederland tot aan de Veluwe. Het is een landschap dat in de voorlaatste IJstijd helemaal op de kop is gegaan. Grote gletsjers drongen Nederland binnen. Een van die ijstongen schoof over het huidige Hackfort en sleet een diep dal uit. In de loop der tijd is dat dal opgevuld met een 50 meter dik pakket van zand en grind en is heel

goed waterdoorlatend. Regen die in oost-Nederland en op de Veluwe valt, zakt langzaam in de grond en vervolgt haar weg als grondwater. Gedurende de tijd dat het water door de bodem stroomt, neemt het kalk en andere mineralen mee. In en rond Hackfort komt van oudsher veel van dit water weer aan het oppervlakte. Deze specifieke omstandigheden bepalen voor een belangrijk deel de bijzondere natuurwaarden van het landgoed. Dit water was ook uitermate bruikbaar voor de landbouw.

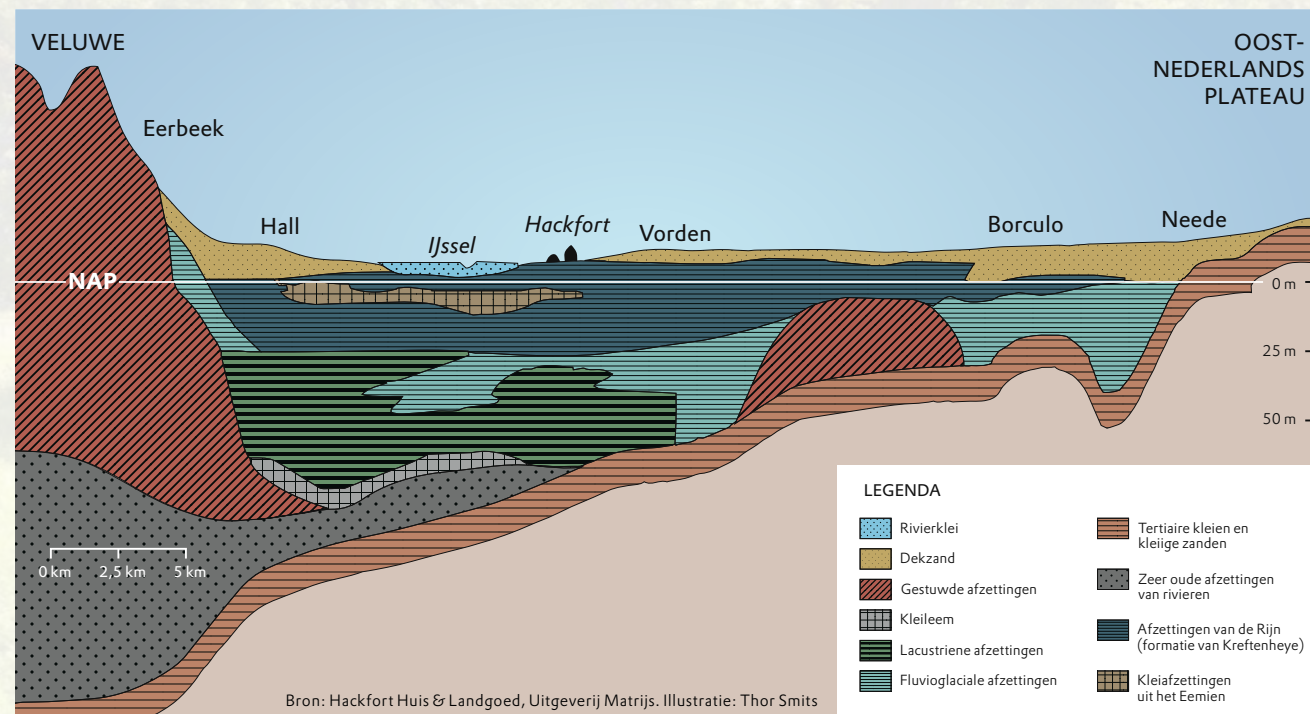
Gebruik van het landschap

De eerste vaste bewoners van het gebied rondom Hackfort kapt bomen en maakten kleine akkertjes om er gerst en later ook haver en rogge te verbouwen. Deze eerste boeren gebruikten vooral de hogere zandruggen. Met de groei van de bevolking wordt er steeds meer grond ontgonnen voor de landbouw en er ontstaan grote aaneengesloten akkercomplexen op de dekzandruggen: de zogenaamde essen. Als ook die grond min of meer in gebruik is, nemen de boeren hun toevlucht tot de zandkopjes in het lageregelegen land. Die kopjes boden vaak maar plaats aan een enkele boerderij met de bijbehorende bouwlandkampjes. Tussen deze bouwlandkampjes lagen de weiden en hooilanden. Om het vee van de kampjes te weren, werden houtwallen aangelegd. Ook de lagere delen waren belangrijk voor de boeren: om

voldoende wintervoer voor het vee te hebben nam men de uitgestrekte beekdalen in gebruik als hooiland. Dat hooi werd zo belangrijk dat het loonde om de beekdalen goed te bewerken zodat het nooit te nat of te droog werd.

Tot in de twintigste eeuw maakten mensen optimaal gebruik van de verschillende kwaliteiten die in dit gebied voorkwamen. Het landschap, de bodem en het water bepaalden welke teelten en welke activiteiten waar het beste konden plaatsvinden. Op de hoger gelegen

zandgronden, de essen, is eeuwenlang akkerbouw bedreven. De lagere gebieden waren in gebruik als hooi- en weiland. De kleinschalige afwisseling van hoeven, akkers en graslanden en houtwallen is altijd typerend geweest voor deze streek. De boerderijen lagen verspreid aan kleine eenmansakkers en kronkelende wegen. Op de akkers werd boekweit, haver en aardappelen maar hoofdzakelijk rogge verbouwd. Daarnaast werden groenten en fruit geteeld zoals erwten, bonen, asperges, spinazie, appels, peren en kersen.

Van wateroverschot naar verdroging

Om het water beter te kunnen gebruiken en de eventuele overlast te beperken, hebben landheren en boeren in de loop der eeuwen allerlei waterverdelingswerken als kanaaltjes, spaarbekkens, verdeelsloten en bevoeiingsgreppels aangelegd. Zo zetten ze de natuurlijke waterhuishouding meer naar hun eigen hand. Het graven van de Veengoot in 1964 is de laatste ingrijpende maatregel om water versneld af te voeren. Het was een heel effectieve maar tegelijkertijd desastreuze maatregel want sindsdien wordt het water verdeeld tussen de Veengoot en de Baakse beek. Door de diepe ligging van de Veengoot, trekt deze veel grondwater en kwelwater aan, waardoor de Veengoot zorgt voor verdroging van de aanliggende gronden.

Het verhaal van het erfgoed

Landgoed Hackfort is opvallend gaaf bewaard gebleven. Niet alleen het kasteel, de watermolen en de vele bij het landgoed behorende boerderijen zijn er nog, maar ook het eeuwenoude kleinschalige cultuurlandschap dat deze gebouwen omgeeft. Dit is mede te danken aan de vroegere eigenaren, die eeuwenlang met piëteit het landgoed beheerd hebben. Zeker de laatste Van Westerholts, baron Arend en zijn zussen, stelden veel belang in behoud van het landgoed als eenheid. Natuurmonumenten nam deze taak van de familie over. Daardoor is Hackfort tot op de dag vandaag een prachtig voorbeeld van een Oost-Nederlands landgoed, uniek door zijn schaal, lange geschiedenis en gaafheid. Aan de landgoedeigenaren herinneren statige eikenlanen,

het park rondom het kasteel, maar ook diverse grotere en kleinere bospercelen, die ooit voor de houtoogst aangeplant werden. Het kleinschalige cultuurlandschap getuigt verder van eeuwenlange agrarische activiteit: hoger gelegen akkerpercelen, omgeven door dicht beplante esranden, maar ook weilanden, hooilanden en sloten, singels en knotbomen.

Natuurwaarden op Hackfort

Door de variaties in de bodem, de kleinschaligheid van het landschap en het diverse landgebruik ervan, komen op korte afstand van elkaar veel verschillende bijzondere natuurwaarden voor.

- Een bijzondere omgeving op Hackfort is het dal van de Vierakkerse Laak. Hier vinden we het natte schraalland van de IJzerhorst met planten als kale jonker en brede orchis en de bossen van het Papenland met slanke sleutelbloem en muskuskruid. Het oranjepipje vliegt daar volop.

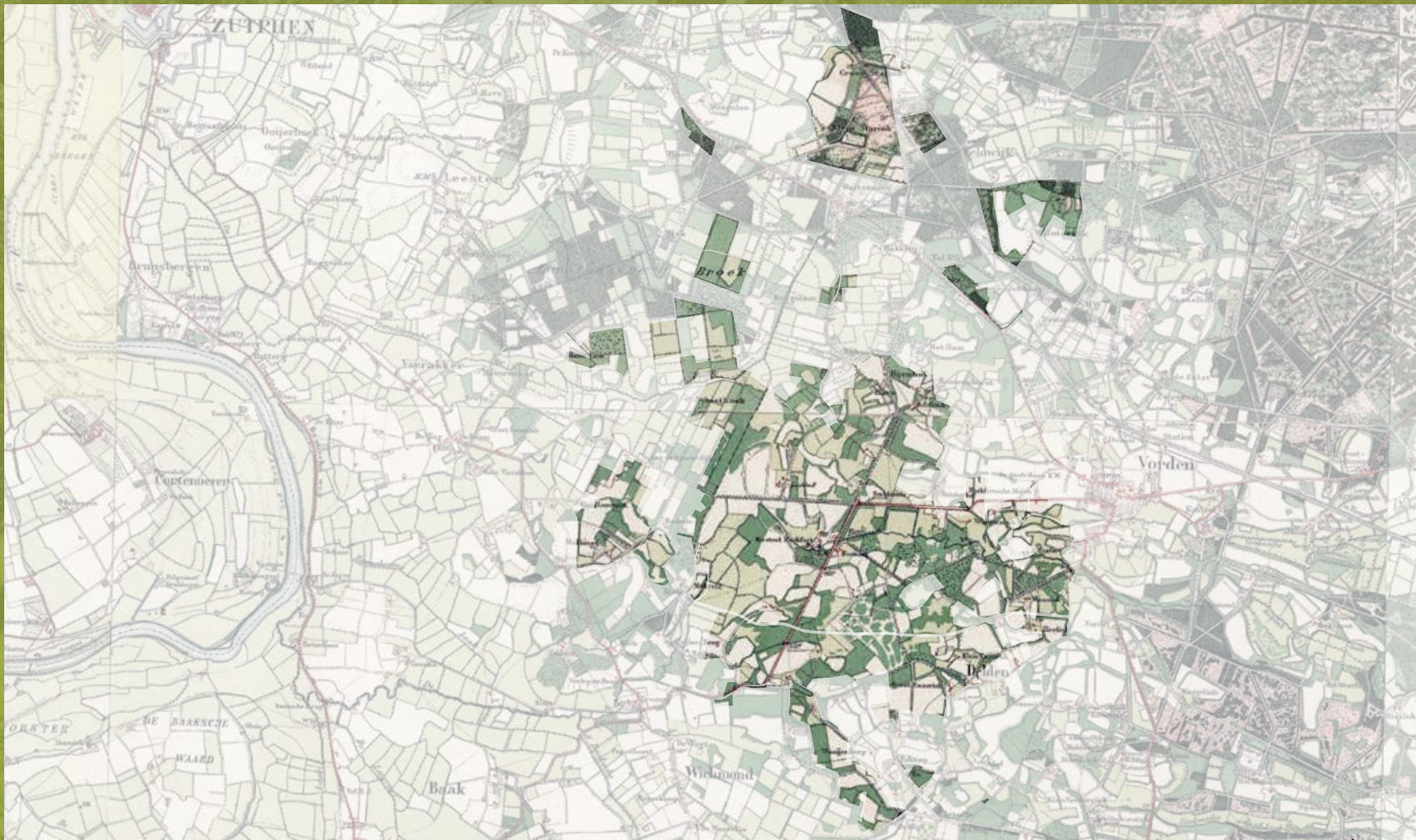
- Sinds de das zich begin jaren negentig van de vorige eeuw weer op het landgoed laat zien, heeft de populatie een spectaculaire groei doorgemaakt en over het hele landgoed verspreid met inmiddels twintig burchten.
- De poelen en plasjes op Hackfort zijn belangrijk voor de kamsalamander.
- Op Hackfort zijn nog akkers aanwezig met bijzondere akkerflora, zoals korenbloem en gele ganzenbloem.
- In de nattere bossen op Hackfort groeien veel bijzondere planten zoals heekruid, echte guldenroede, slanke sleutelbloem, grote keverorchis en wegedoorn.
- Hackfort herbergt een lange lijst van in Nederland zeldzame insecten zoals de hazelaarboktor, vleugelvlekdanvlieg, zilvertlekspeldenknopje en eikenspitsbek. De combinatie van kalk in de bodem,

oude bossen en dood hout verklaren deze nationaal bijzondere natuurwaarden.

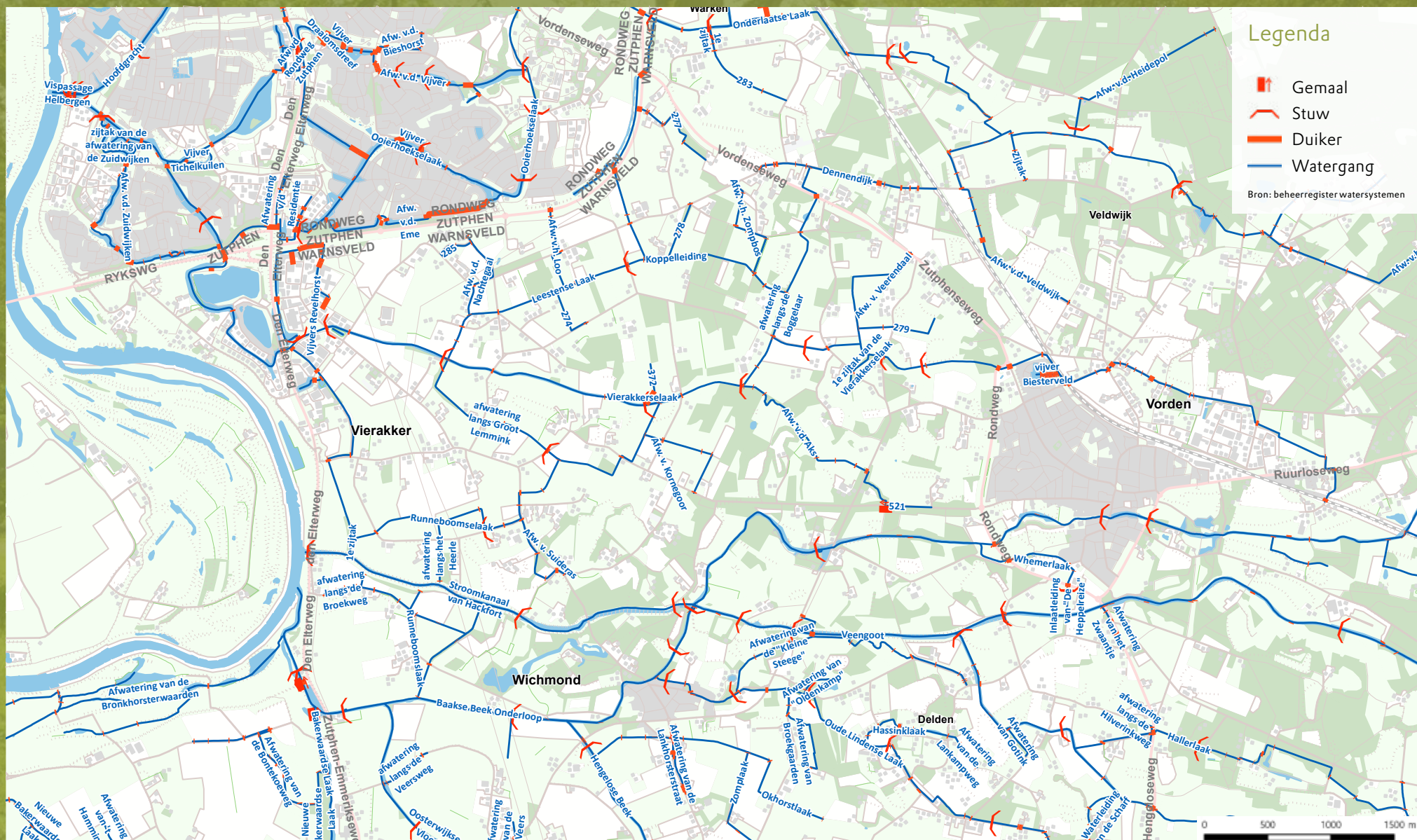
- Oude zomerlinden zijn een uiterst waardevol element op Hackfort. Het is niet uitgesloten dat de zomerlinde op Hackfort een van de zeer weinige natuurlijke groeiplaatsen van Nederland heeft.
- Verschillende stallen en schuren zijn bezet door kerkuil, boeren- en huiswaluw. Enkele gebouwen worden gebruikt door grootoorvleermuis, gewone dwergvleermuis en de laatvlieger.
- Op het voorterrein en in het parkbos van kasteel Hackfort bloeien verschillende bolgewassen, zoals boerenkrokus, holwortel en weidegeelster.

Historische kaart van rond 1900 met contouren van Hackfort

Waterhuishouding op Hackfort en omgeving in 2020

VISIE NODIG VOOR HACKFORT

Ook al zijn delen van Hackfort nog heel mooi en bijzonder, de afgelopen decennia zijn veel bijzondere waarden van het landgoed verloren gegaan. Natuurmonumenten wil deze herstellen vanuit een integrale visie op het landgoed. Deze visie is de basis om te werken aan een herstel van het landgoed: een modern landgoed dat klaar is voor de toekomst en waarin de samenhang tussen landbouw, cultuur, natuur, water en recreatie duurzaam en robuust is. De volgende ontwikkelingen maken volgens Natuurmonumenten een dergelijke integrale kijk op het landgoed noodzakelijk.

Intensivering van de landbouw

Het Europese landbouwbeleid, de schaalvergroting en de verdere intensivering hebben een grote invloed gehad op de bedrijven en het aanzien van Hackfort. Zo waren er in 1981 nog 23 agrarische bedrijven. In 1996 waren dat er 13 en tegenwoordig nog maar 7. Niet alleen de bedrijfsgrootte is veranderd, ook de aard van de bedrijven. Tot aan de jaren vijftig gold hier het bekende principe 'akkerbouw in dienst van de veeteelt'. Op Hackfort was rogge altijd het hoofdgewas met daarnaast gerst, boekweit, aardappelen, bieten, stoppelknollen en koolzaad. De laatste jaren heeft deze variatie echter grotendeels plaatsgemaakt voor snijmais.

Waar vroeger de akkerbouw zich afspeelde op de hogere delen en hooiland in de beekdalen, is dit type gemengd bedrijf dat gebruik maakte van alle kenmerken van het landschap, tegenwoordig volkomen verdwenen. Nieuwe technieken, drainage en kunstmest hebben er toe bijgedragen dat elke vorm van landbouw overal mogelijk is. Dit heeft echter geleid tot een ernstige vervlakking van het landschap: het is gewoon veel saaier geworden met minder afwisseling. Ook tijdens het eigenaarschap van Natuurmonumenten is dat doorgegaan. En uiteraard heeft ook het teruglopend aantal landbouwers gezorgd voor andere sociale verbanden ('noaberschap'). Voorheen zorgde de landbouw altijd voor eenheid en lotsverbondenheid op het landgoed. Door het teruglopen van het aantal landbouwers en de groei van het aantal 'burgers' op het landgoed is ook de sociale cohesie op het landgoed losser geworden. Daarbij komt uiteraard ook dat niet alleen de individuele ondernemer of landgoedeigenaar bepaalt wat er op het landgoed gebeurt: het Europese landbouwbeleid en het nationale beleid (pachtwet, natuurwetgeving) zijn de afgelopen decennia meer en meer bepalend geworden voor de landbouw en het landschap.

Biodiversiteit onder druk

Tot aan de eerste helft van de 20e eeuw herbergde het agrarisch landschap nog een grote diversiteit aan planten en dieren. De graslanden van Hackfort waren heel soortenrijk, maar door een intensief landgebruik (vaker maaien, alleen nog raaigras), verdroging en vermesting is van die rijkdom weinig meer over. Datzelfde geldt voor het verdwijnen van de soortenrijke akkers door het toenemende gebruik van kunstmest en herbiciden. Door de bemesting werden gewassen dichter en zijn 'onkruiden' steeds effectiever bestreden, meestal chemisch. En natuurlijk heeft de opkomst van de snijmaïs als vervanging van granen gezorgd voor een verschraling van de akkerflora.

Het beheer van de hakhoutbosjes leverde vroeger veel biodiversiteit op. Waarschijnlijk is in de periode tussen 1850 en 1950 het grootste deel van het opgaande bos in meer of mindere mate in gebruik geweest als hakhout. Het hout werd voor diverse doeleinden gebruikt: brandhout, eekhout, houtskoolproductie, bouwhout etc.. De economische drager onder dit beheer viel om uiteenlopende redenen weg. De bosjes groeiden door tot opgaand bos waardoor de typische plantensoorten en diersoorten van de hakhoutbosjes in snel tempo afnamen.

Verdroging en waterkwaliteit

Een van de kernkwaliteiten van Hackfort is dat basen- en mineraalrijk kwelwater aan het oppervlakte komt. Dit water zorgde voor goede omstandigheden voor de landbouw en was een belangrijke reden om juist hier een nederzetting en later een kasteel te stichten. Als gevolg van

ontwatering treedt het grondwater tegenwoordig vrijwel nergens meer uit de bodem. Vooral de aanleg van de Veengoot heeft tot ernstige verdroging geleid. Dit kanaal uit de jaren zestig voert zoveel water af dat er voor de natuur weinig meer overblijft. Ook de Baakse beek op het landgoed heeft hierdoor steeds minder water en heeft nu nog maar weinig flora en fauna over die bij dit soort beken hoort. De waterkwaliteit van de Baakse beek wordt in droge perioden soms alleen gevoed door het effluentwater van de rioolwaterzuiveringsinstallaties. De bijbehorende waterkwaliteit is niet optimaal voor de planten en dieren die in een beeksysteem thuishoren.

Hackfort is populair

Hackfort wordt steeds populairder bij wandelaars, fietsers en andere recreanten door de nieuwe faciliteiten als een grote parkeerplaats en de nodige publiciteit over Hackfort. Dat is positief, want ook Natuurmonumenten wil graag dat veel mensen het landgoed komen beleven. Wel moeten we zoeken naar wegen om aan de ene kant veel mensen de belevenis van Hackfort te geven en aan de andere kant te zorgen dat de rust van het landgoed niet wordt aangetast.

Nieuwe bewoners (exploitatie)

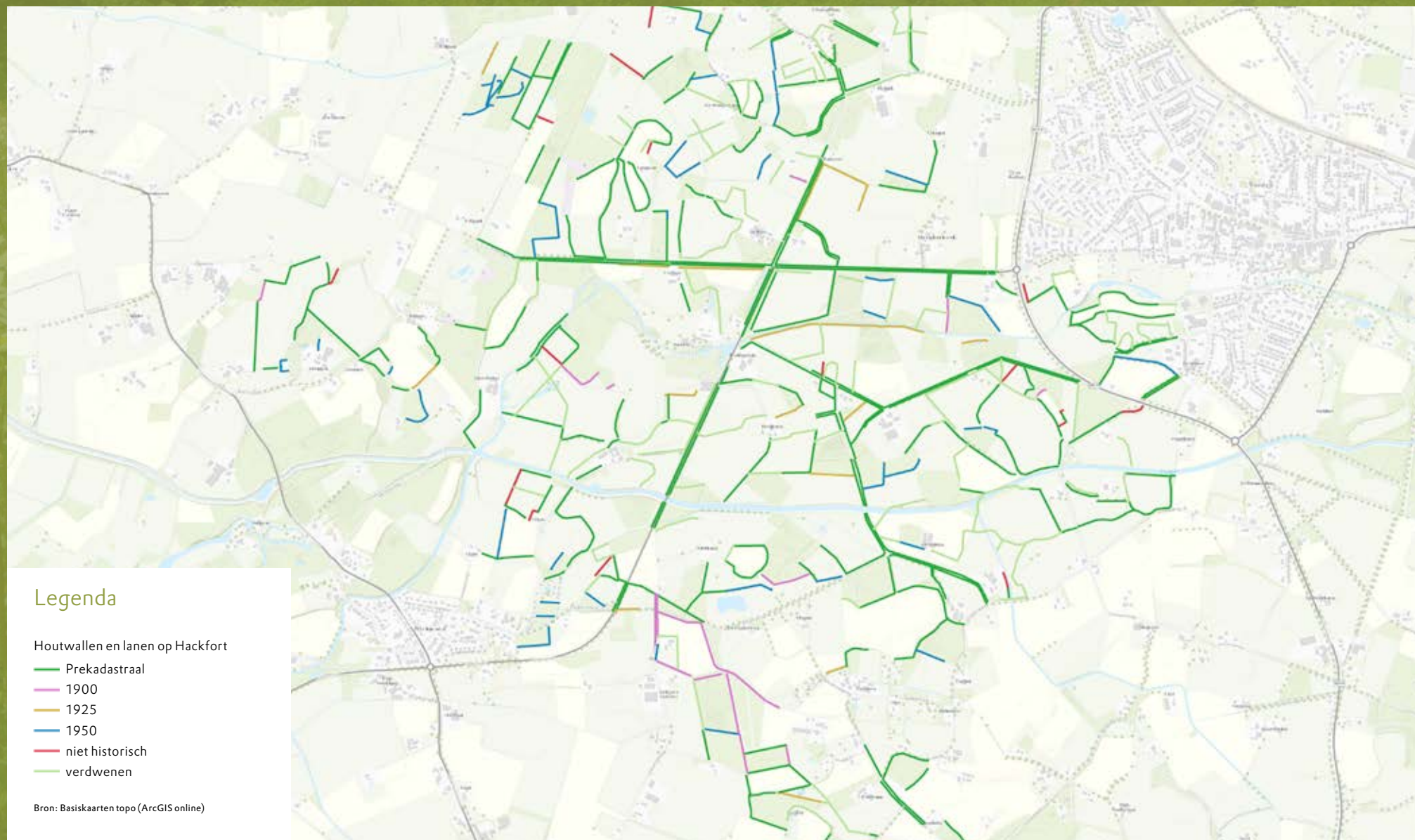
Natuurmonumenten kreeg het landgoed op het moment dat de laatste barones van Hackfort overleed. Vanaf dat moment woonde er dus ook niemand meer in het kasteel. Maar het moest natuurlijk wel worden onderhouden. Iets vergelijkbaars geldt voor de boerderijen. Er zijn steeds minder boeren(-gezinnen) op het landgoed en dus komen de woningen en opstallen vrij voor burgers of nieuwe, niet-agrarische ondernemers. De vraag is daarmee actueel welke mensen op het landgoed passen, hoe kunnen zij bijdragen aan het in standhouden van het landgoed, de natuur of de gebouwen? En vooral: hoe kun je het kasteel op een moderne manier onderhouden en gebruiken, een manier die past in de huidige tijd en die betaalbaar is?

Cultuurhistorie

Landgoed Hackfort heeft enorm veel grote en kleine cultuurhistorische elementen. Het kasteel, de watermolen en het koetshuis zijn daarvan het meest opvallend. Maar ook het cultuurlandschap met de afwisseling van lanen, bosjes, akkers en weilanden is vaak al eeuwen oud. Door de eeuwenlange geschiedenis zit het landgoed vol met verhalen. Alhoewel veel bewaard is gebleven, heeft de tijd niet stilgestaan: het historisch gegroeide cultuurlandschap is nog behouden gebleven, maar de nieuwe tijd stelt andere eisen aan dit landschap. Hoe gaan we dit landgoed levend houden in de 21e eeuw, binnen het vaak al eeuwenoude kader van Hackfort? Deze vraag is meer dan ooit actueel.

Cultuurhistorische lijnelementen

ONZE AMBITIE

Hackfort heeft een geschiedenis en landschap van 700 jaar oud en we willen zorgvuldig met die erfenis omgaan. We zullen niet proberen om het landgoed van 700, 300 of van 100 jaar geleden te herstellen, maar willen een nieuwe historie toevoegen aan het landgoed. We willen het landgoed verder brengen met respect voor de natuurlijke variatie in het gebied en de cultuurhistorie, maar ook met oog voor de economische en sociale realiteit van vandaag de dag. Dat kan Natuurmonumenten alleen bereiken met medewerking van alle betrokkenen zoals bewoners, ondernemers, boeren, vrijwilligers en recreanten. Mooie voorbeelden van samenwerking zien we bij de instandhouding van de historische watermolen, de bijzondere stinzenflora en de historische moestuin op Hackfort. Dat kunnen wij alleen waarmaken door de steun van vele vrijwilligers. Dit willen we voortzetten en waar zinvol op andere plekken uitbouwen.

Hackfort is mooi, heeft cultuurhistorische elementen, heeft natuur en is in trek bij recreanten. En dat willen we uiteraard zo houden. Maar we denken dat er veel meer mogelijk is. We willen al deze elementen nog verder ontwikkelen en zorgen dat ze elkaar gaan versterken. We willen dat Hackfort weer een soortenrijk, cultuurhistorisch gaaf, bewoonbaar en beleefbaar landgoed wordt. Een landgoed dat draagkrachtig is, waarbij een

gezonde exploitatie van levensbelang is. Landbouw en recreatie zijn belangrijke pijlers onder die exploitatie, maar staan wel altijd ten dienste van het grotere geheel van het landgoed. Ze moeten bijdragen aan die exploitatie, maar niet ten koste van alles.

De ligging van Hackfort in de GNN en het Nationale Landschap de Graafschap maakt dat Natuurmonumenten op Hackfort niet meewerkt aan wind- en zonneparken, ondanks het feit dat we de overgang naar een duurzame energietransitie van harte steunen. Wel zullen we onze eigen gebouwen bij noodzakelijke renovaties verduurzamen met waar mogelijk zonnepanelen op daken van bijgebouwen. Hackfort kan er wat ons betreft in de toekomst als volgt uit zien:

Herstel biodiversiteit

De natuurwaarden op het landgoed zijn weer grotendeels hersteld. De vochtige bossen hebben een rijke ondergroei van bijzondere plantensoorten. De nog aanwezige relictsoorten hebben zich hersteld en zijn op steeds meer plekken aanwezig. Ook de verdwenen, aan oude bossen verbonden soorten zijn teruggekeerd. Vrijwilligers onderhouden de vochtige hakhoutbosjes en de bewoners hebben samen met Natuurmonumenten weer boomgaarden aangelegd op hun erven. Het bos bevat voldoende dood hout voor bijzondere insecten

en andere van dood hout afhankelijke soorten. Als we nieuwe bomen en struiken aanplanten, gebruiken we inheems, streekeigen biologisch plantmateriaal. Landgoed Hackfort is via het Gelders Natuur Netwerk (GNN) stevig verbonden met andere natuurgebieden, waardoor uitwisseling van populaties goed mogelijk is. De natuurlijke waterhuishouding is zo goed mogelijk hersteld. De Veengoot is gedempt, of ingericht als meestromende berging of verondiept en de Baakse Beek voert het hele jaar weer volop water. Basenrijk grondwater is op veel plekken in de laagten weer beschikbaar voor de bijzondere vegetaties. Waar mogelijk wordt het water weer langer vastgehouden en is natte natuur hersteld.

De laagten in het landschap worden extensief gebruikt als hooiland. Deels zijn ze uit productie genomen om daarmee de meest zeldzame soorten terug te kunnen krijgen. Met de boeren zijn afspraken gemaakt over welk van de vier natuurdoelen op de potentierijke beschikbare percelen worden nagestreefd: kruidenrijk grasland, kruidenrijk grasland met struweel, bloemrijk hooiland, kruidenrijke akker.

Akkerbouw zal weer op de essen plaatsvinden. Er is een onderscheid gemaakt in Landschappelijke graanakker met productie, Bloemrijke akker zonder productie, Vogelvoerakker en Kruidenrijke akker. Wellicht dat dit een lagere kilo/hectare-opbrengst geeft. Het is een uitdaging om hiervoor slimme oplossingen te vinden, bijvoorbeeld door streekeigen producten met een hogere marktwaarde te verbouwen of de tussenhandel te omzeilen. Elke

boer zal hierin zelf keuzen moeten maken die bij de eigen bedrijfsvoering past. Als Natuurmonumenten willen we samen met de boeren zoeken naar werkbare toekomstperspectieven. Perspectieven waarbij we de biodiversiteit herstellen en de boerenbedrijven een duurzame natuur-inclusieve toekomst geven met continuïteit in de bedrijfsvoering.

Behoud erfgoed

Een compleet landgoed, met kasteel, bijgebouwen, park en boerderijen met karakteristiek kleinschalig cultuurlandschap. Dit wil Natuurmonumenten niet alleen behouden, maar ook verder ontwikkelen. Kasteel, watermolen, park en lanen herinneren aan eeuwenlange adellijke invloed op het landschap. Passende functies van de gebouwen zijn de beste garantie voor behoud in de toekomst. Vaak zal dit een woonfunctie zijn, maar we staan

ook open voor bedrijfsmatige activiteiten die passen op een landgoed. Onze Cultuurhistorische Waardstelling van een object vormt daarvoor het kader. Ook het landschap beweegt altijd mee met de tijd, maar steeds passend binnen het cultuurhistorische kader. De veertig historische boerderijen, bolle akkers en bloemrijke graslanden worden omsloten door plukjes bos en houtwallen. De landbouw heeft een ware metamorfose doorgemaakt. De agrarische activiteiten zijn nog steeds een economische drager van het landgoed, maar natuurinclusief boeren is de norm. De boeren kijken nu samen met Natuurmonumenten naar het gebied en beoordelen hoe hun landbouw kan bijdragen aan een mooi Hackfort. De leeggekomen boerderijen worden bewoond door mensen die bewust gekozen hebben voor het wonen op dit landgoed. Zij hebben gemeenschapszin, tijd en aandacht voor het landschap dat al begint bij hun

eigen erf. Ze steken vrijwillig hun handen uit de mouwen bij het onderhoud van houtwallen, bosjes en poelen. Op de erven houden ze rekening met natuurwaarden die aanwezig zijn en de historische inrichting en beplantingskeuzes.

Sluitende exploitatie

Boeren, ondernemers, bewoners en (vrijwillige) boswachters werken samen – op een eigentijdse, economisch rendabele en maatschappelijk verantwoorde manier – aan behoud van natuur- en landschap op het landgoed. Dat is soms in de vorm van traditionele landbouw, maar er komen ook innovatieve vormen voor met nieuwe gewassen of nieuwe teeltwijzen. En er zijn steeds meer bewoners op Hackfort die geen boer zijn, maar met hun woonvormen of economische activiteiten wel bijdragen aan Hackfort. Samen met Natuurmonumenten kijken deze ondernemers naar haalbare en passende bedrijfsconcepten.

Natuurmonumenten wil de kwaliteit van de gebouwen en erven behouden en waar nodig herstellen. Daarnaast zorgen we voor gedegen en doordacht onderhoud van het vastgoed, zodat het vastgoed blijft voldoen aan de moderne eisen. Hierbij kijken we ook naar het klimaatneutraal maken van de gebouwen. Het merendeel van de gebouwen is historisch, waardoor het volledig klimaatneutraal maken van de gebouwen niet mogelijk is. We zullen proberen de technieken die voorhanden zijn te benutten, rekening houdend met de kosten-batenanalyse per gebouw. Voor het totale landgoed streeft Natuurmonumenten naar een evenwichtige exploitatie. Waar mogelijk

probeert Natuurmonumenten inkomsten te genereren waarmee de kosten voor instandhouding van het landgoed worden gedekt. Gebouwen vormen een belangrijke bron van inkomsten. Vrijkomende gebouwen worden beoordeeld of deze een bijdrage kunnen gaan leveren in de exploitatie. De sloop van agrarische bedrijfsgebouwen en het terugbouwen van 1 of meer woningen ziet Natuurmonumenten als mogelijkheid om de sloop te bekostigen en de exploitatie te verbeteren. Uiteraard passend binnen de kaders van natuur, cultuurhistorie en landschap.

Beleefbaar landgoed

Landgoed Hackfort is een kleinschalig landschap, gevormd door het samenspel van landheren, boeren en water. Als bezoeker kun je dat landschap voortdurend beleven. Je beleeft de invloed van baron, boeren en boswachters en hoort de verhalen over het eeuwenlange samenspel tussen mens en natuur op het landgoed. Wandelend door de statige lanen en genietend van de kleurenpracht van de massaal bloeiende stinzenflora in het voorjaar, beleef je het rijke verleden van het landgoed. Je ervaart de invloed van water op het landgoed. Als bezoeker mag je deel uitmaken van de dagelijkse bedrijvigheid op het landgoed. Je kunt er rondlopen in de velden en over het erf. Je mag meedoen, proeven en ruiken. Het kasteel bruist van de activiteiten met kleine evenementen in de Van Westerholtzaal, trouwerijen en vijf bijzondere vakantieappartementen. De kamers stralen de oude grandeur uit, de gasten voelen zich als een baron of barones op hun gerestaureerde kamer.

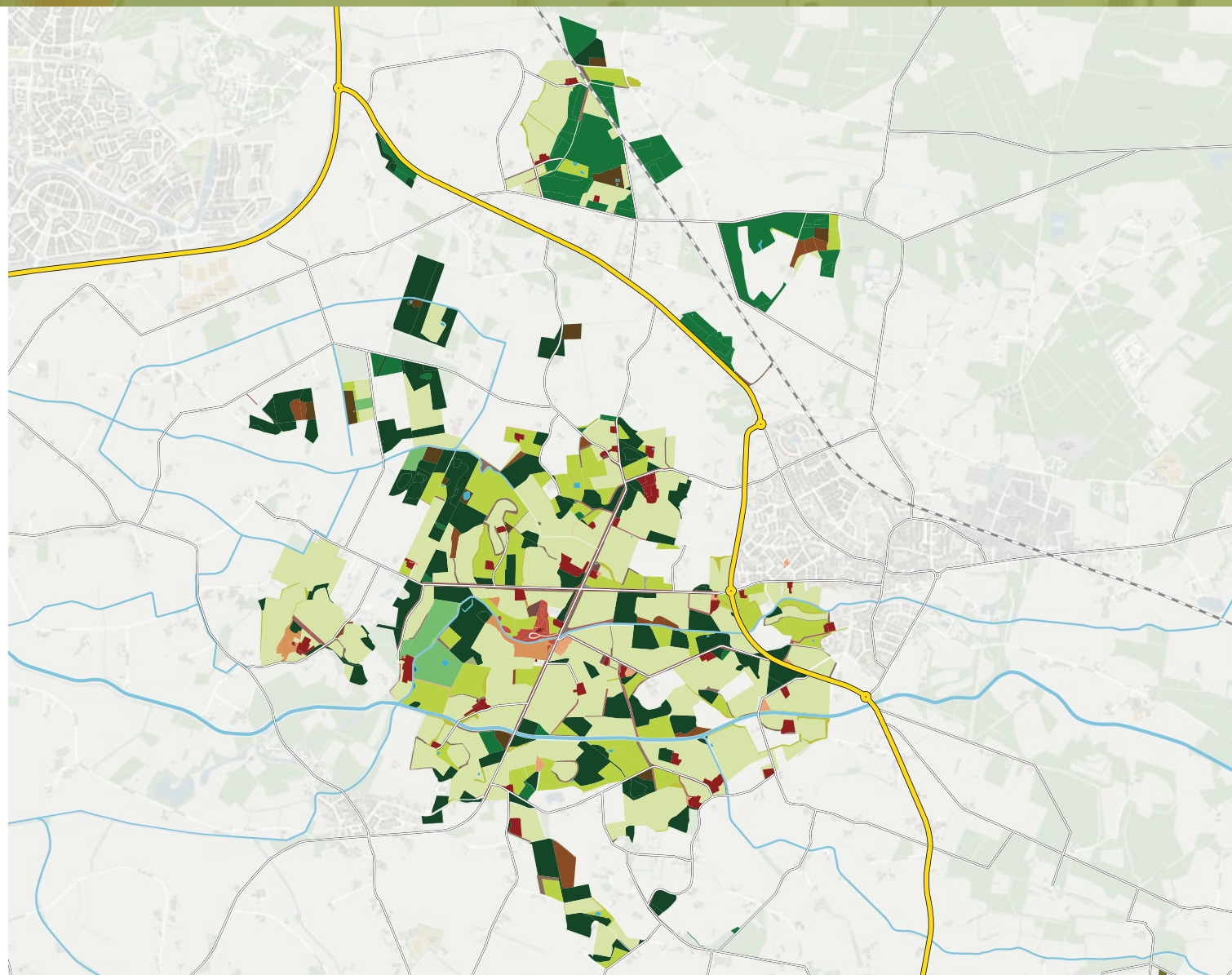
In het koetshuis is horeca gevestigd waar je smakelijk kunt genieten van streekproducten. De meeste biologische producten komen van het landgoed zelf. Op nog geen 10 kilometer afstand kun je als bezoeker eigenlijk zien waar al je eten vandaan komt en hoe het wordt geproduceerd. Van rundsvlees tot rogge, van talloze vergeten groenten tot echte boter. Natuurmonumenten streeft niet naar meer bezoekers aan het landgoed. Wel dat bezoekers een onvergetelijke ervaring opdoen en zich zo meer verbonden gaan voelen met Hackfort en met Natuurmonumenten.

Gebruik gronden Hackfort 2020

Legenda

- Overig gebouw en erf
- Poel en klein historisch water
- Houtwal en houtsingel
- Knip- of scheerheg
- Struweelhaag
- Laan
- Knotboom
- Hoogstamboomgaard
- Bossingel
- Historisch bouwwerk en erf
- Historische tuin
- Regulier landbouwkundig gebruik
- Vochtig hooiland
- Kruiden- en faunarijck grasland
- Ruigteveld
- Haagbeuken en essenbos
- Dennen-, eiken- en beukenbos
- Vochtig bos met productie
- Vochtig hakhout en middenbos
- Droog hakhout
- Park- en stinzenbos

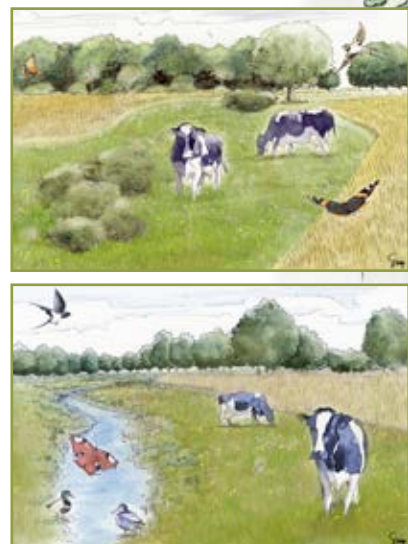

Impressie Ambitie

Zutphen

Wichmond

Vorden

Akker Hooiland (vochtig) Bloemrijk grasland

MAATREGELEN

De ambities willen we realiseren door het uitvoeren van een groot aantal onderstaande maatregelen.

Herstellen van waterhuishouding

Het waterbeheer zal meer dan nu het geval is de natuurlijke waterstromen volgen, zowel voor het grondwater als voor het oppervlaktewater. De natuurlijke basenrijke kwel zal waar mogelijk weer aan het oppervlakte komen en daar voor bijzondere milieus zorgen met bijbehorende plant- en diersoorten. Het water zal waar mogelijk worden vastgehouden in het gebied en dus niet meer snel worden afgevoerd via beken en sloten. De Baakse beek willen we ondieper maken zodat het landgoed natter wordt. Ook de Veengoot die door het landgoed loopt en veel water versneld afvoert, heeft nu een negatieve invloed op de natuurwaarden in het gebied. Op termijn zal uiteindelijk de Veengoot mogen verdwijnen. De natuur en landbouw van Hackfort zullen op deze manier weer profiteren van het schone grondwater uit de buurt en beter zijn voorbereid op de klimaatveranderingen en extremen in het weer.

Natuurinclusieve landbouw als norm

Natuurmonumenten wil het landgoed beheren en ontwikkelen als een natuurrijk cultuurlandschap, waarbij een ecologisch, verantwoorde landbouw de norm is. In deze natuurinclusieve landbouw is grote winst is te

behalen op de gras- en akkerlanden die bij pachters in gebruik zijn. Natuurmonumenten heeft daarvoor op kaart gezet welke percelen een botanische doelstelling of een faunadoelstelling hebben. De botanische potenties zijn aan de hand de aanwezige soorten en gegevens over bodem en hydrologie beoordeeld en het gewenste beheer is op perceelsniveau afgestemd. In de praktijk betekent dit dat op de percelen met botanische potenties een maaibeheer (eventueel met nabeweiding) wordt toegepast en begrazing op de percelen met een faunadoelstelling.

Natuurmonumenten wil daarbij werken binnen het cultuurhistorisch waardevolle landschap: esranden, singels en knotbomen blijven behouden en worden waar mogelijk hersteld en beheerd op basis van historische kaarten. Deze natuurinclusieve landbouw vergt van de pachters een bedrijfsvoering die het verbeteren van natuur- en landschapswaarden tot een integrale opgave maakt. Dat betekent dat zij op termijn de koers van hun bedrijfsvoering moeten verleggen. Dit kan lastig zijn vanwege eerder gemaakte bedrijfskeuzes, contracten met leveranciers en afnemers, financiële lasten van leningen, geen vertrouwen door te weinig kennis over natuurinclusief boeren, of omdat het niet bij persoonlijke voorkeur van de boeren past. Met de pachters zal daarom overleg starten over de toekomst van de landbouw op het landgoed. Belangrijkste gesprekspunt is: wat kan er beter op het landgoed? Wat wil Natuurmonumenten, wat willen de boeren en wat kunnen partijen daarin voor elkaar betekenen? Een uitkomst kan ook zijn dat een boer besluit om de bedrijfsvoering op Hackfort te stoppen en eventueel elders een bedrijf voort te zetten. Natuurmonumenten wil de pachters meenemen in deze ontwikkeling omdat wij geloven dat dit de meest duurzame toekomst is voor het landgoed en voor de toekomst van de pachters zelf. De samenwerkingspartner heeft in ieder geval hart voor natuur, landschap én cultuur. Iemand die het als uitdaging ziet om een voldoende extensief en gevarieerd boerenbedrijf te exploiteren op het landgoed. Natuurmonumenten wil deze omslag in denken en doen aantrekkelijk maken en de pachters daarvoor belonen, bijvoorbeeld met een lagere pacht, een garantie op

continuïteit, hulp bij het zoeken naar extra grond, en door natuurgrond aan te bieden voor bijvoorbeeld jongvee. Ook wil Natuurmonumenten hulp bieden bij de nieuwe bedrijfsplannen, het zoeken naar nieuwe (niche-)markten, het verbreden van de economische activiteit.

Herstel natuur

Natuurmonumenten wil samen met boeren werken aan een natuur die past bij het landgoed en past bij de agrarische bedrijvigheid. Het uitgangspunt voor het verbeteren van de natuurwaarden is het fraaie kampenlandschap van het landgoed. Dat betekent een landgebruik of natuurtipe dat past op de plek (akkers op de hoge gronden, graslanden op de lagere percelen, hakhout) met bijbehorende lijnelementen (esranden, interne percelering, elzensingels etc.).

We willen weer akkers zien met diverse soorten planten, we willen weilanden zien vol bloemen en vlinders. Voor een aantal soorten en soortgroepen zal Natuurmonumenten plaatselijk specifieke maatregelen nemen. Een aantal mogelijkheden:

- **Peperboompje:** Herintroductie op het moment dat de kalkrijke bossen weer vochtiger zijn
- **Das:** Voldoende rust en voedselrijke gronden
- **Patrijs:** Zorgen voor brede en natuurlijk beheerde akkerranden en ruigtes, heggen en houtwallen
- **Kamsalamander:** zorgen voor visvrije poelen
- **Vleermuizen:** Behoud van holtebomen en leefgebied in de historische gebouwen.
- **Erfvogels en kleine marterachtigen:** Kleinschalige rommeligheid toestaan en creëren.

Op landgoed Hackfort kunnen gezien de fysieke omstandigheden vier soorten bos voorkomen met elk een eigen bijbehorende flora en fauna. In een bosmaatregelenplan zullen we omschrijven hoe we de vier typen beheren. Het gaat dan om vochtig hakhout, vochtige bossen met een rijke ondergroei, droge- en natte bossen en tenslotte de boomgaarden. Van belang is dat veel bossen op oude bosgroeiplaatsen staan. Dit betekent dat de verwachtingswaarde voor relictsoorten en andere aan oude bossen verbonden soorten groot is.

Gastvrij landgoed

Hackfort is een goed beleefbaar landgoed en steeds populairder bij dagjesmensen, wandelaars, fietsers en rustzoekers. We willen de bezoekers van het landgoed met open armen ontvangen en ze een aantal sleutelervaringen geven:

- Ik beleef de invloed van baron, boeren en boswachters.
- Ik ervaar de invloed van water op het landgoed.
- Ik mag deel uitmaken van de dagelijkse bedrijvigheid op het landgoed door rond te lopen in de velden en over het erf, mee te doen, te proeven en te ruiken en voor het landgoed op te komen.

De laatste jaren zijn met deze sleutelervaringen als leidraad al diverse projecten en maatregelen uitgevoerd en is veel bereikt in het verbeteren van de recreatieve mogelijkheden in het gebied. Bij al die projecten moeten we voortdurend de kwaliteiten van het landgoed bewaren. Uitgangspunt daarbij is dat we zones instellen op het landgoed waar

rust is, waar extensieve recreatie is toegestaan en waar intensieve recreatie is toegestaan. Natuurmonumenten wil dat de recreanten voorrang krijgen op de wegen en paden die over Hackfort lopen. De 8 kastelen route is een belangrijke fietsroute door Vorden, die ook Hackfort aandoet. De veiligheid van de fietsers op de Baakseweg, Hackfortselaan en Kruisdijk is een punt van aandacht omdat hier geen vrijliggende fietspaden liggen en deze wegen als doorgaande weg worden gebruikt. Gemeente Bronckhorst is verantwoordelijk voor deze wegen. Natuurmonumenten wil graag dat de gemeente de niet-doorgaande wegen omvormt tot fietspad, zoals de Eldersmaat. De doorgaande wegen omvormen tot wegen waar de fietser voorrang heeft en de auto te gast is.

Wonen en werken op Hackfort: diversiteit

De vroegere eigenaren hebben altijd korte lijntjes gehad met hun pachters en zij hadden altijd een sterke band met elkaar omdat de eigenaren ervan overtuigd waren dat je een landgoed alleen in stand kan houden als je dat samen doet en samen aan hetzelfde doel werkt. Op die manier wil Natuurmonumenten ook met de huidige bewoners en pachters de toekomst in. Als eigenaar werken we samen met onze pachters aan een sterke sociale cohesie. Dat doen we bij voorkeur door een diversiteit aan bewoners en bedrijvigheid te behouden. Specifiek voor ondernemers streven we naar een diversiteit aan bedrijvigheid (vanwege financiële risicospreiding) dat voor een deel ook beleefbaar is voor het publiek. We streven naar lokale economische samenwerking op en

in de omgeving van het landgoed. Dat kan door actief te sturen op complementaire ondernemers, eventueel met inspraak van bestaande ondernemers en door het werken aan bijvoorbeeld een gezamenlijk merk. Met de overheden willen we de mogelijkheden bespreken om de grote woningen op het landgoed te kunnen splitsen in meerdere woningen. Op die manier kunnen we een meer diverse groep woningzoekenden bedienen en ook de moeilijk verkoopbare of verhuurbare woningen zinvol benutten. In een ervenvisie willen we eventuele woningsplitsingen en herbestemmingen van vrijkomende agrarische erven nader uitwerken in zinvolle business cases.

Legenda

- Hackfort
- Recreatieve zone
- Rustige zone

The map shows the Hackfort area in Vorden, with the Hackfort site highlighted in green, the recreational zone in yellow, and the quiet zone in light green. The map includes a legend, a scale bar (0m to 1500m), and labels for various locations and roads.

Natuurmonumenten is dé beweging van mensen met hart voor de natuur. We willen onze fascinatie voor de natuur delen met mensen, van jong tot oud. We activeren hen om de natuur te beleven en ervan te genieten. Natuurmonumenten beschermt natuurgebieden, waardevolle landschappen en cultureel erfgoed. Overal in Nederland. Voor iedereen. Die natuur stellen we voor altijd veilig door gebieden aan te kopen, te beheren en toegankelijk te maken. Dat doen we met steun van vele Nederlanders. Omdat we houden van natuur.

Doe ook mee, want natuur laat je leven.

www.nm.nl/doemee